گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

هونەرێ خواستنێ د هوزانێن بەدرخان سنديدا ديوانا (هوزانێت من) وەكو نموونە

دلدار ابراهيم احمد و حليمه خورشيد عبدالله و ارام يوسف ابراهيم
پشکا زمانێ کوردیێ، کولیژا زمانان، زانکۆیا دهۆك، هەرێما کوردستانێ– عێراق

((مێژوويا وەرگرتنا ڤەكولينێ: *27 كانوينا ئێكێ، 2018*، مێژوويا رەزامەنديا بەلاڤكرنێ: *10 خزيرانێ، 2019*))

پوختە

خواستن وەكو هونەرەكێ روونبێژيێ بياڤێ سەرەكيێ ڤەكۆلينێيە و ژ رۆيێ زمانی خواستن تشتەكە ژ تشتەكێ دی دهێتە وەرگرتن، بەلێ ژ رۆيێ زاراڤەيی ڤەگوهاستنا واتايێ ژ پەيڤەكێ بۆ ئێكا دی ب ئەگەرێ هەبوونا لێكچوونێ د بنياتێ وان يێ ڤەشارتيدا و گرنگيا خواستنێ و وێ چەنديدايە كو سالوخەتێن لێچووی نێزيك دكەت دا كارتێكرنا وێ ل دەروونی بهێزتربيت و بەلاغەتا وێ يا دەربرينێ جێبەجێبيت و وێنەكێ تازە بئافرينيت.

خواستن ئێكە ژ هونەرێن سەرەكی يێن روونبێژيێ، د چيتە د ناڤ چارچوڤێ رەوانبێژيێدا. ئەڤ هونەرە تا رادەيەكێ زۆر ژبۆ ئاڤاكرنا زمانێ هوزانێ دهێتە ب كارئينانا. د ڤوتابخانێن جودا جودا يێن هوزانێدا پشتبەستن ل سەر خواستنێ كريە ژبۆ ئاڤاكرنا زمانێ هوزانێن خۆ. بەدرخان سندی وەكو هوزانڤانەكێ كورد سەر ب ڤوتابخانا هوزانا نويڤە. كو ناڤ و دەنگيەكا مەزن هەيە ب تايبەتی ل پارێزگەها دهوكێ ئێكە ژ وان هوزانڤانێن كو پشتبەستن ب هونەرێن رەوانبێژيێ كری ژبۆ ئاڤاكرنا هوزانا خۆ و ب تايبەتی ژێ هونەرێ خواستنێ. ئەڤ ڤەكۆلينە دێ يا تايبەتمەندبيت ژبۆ دەستنيشانكرن و شرۆڤەكرنا هونەرێ خواستنێ د هوزانێن ويدا، ديسان ئايە تا چ رادە ئەڤی هونەری ب جۆرێن خۆڤە رۆلێ خۆ د هوزانێن ناڤبريدا ديتيە؟ ئەڤ ڤەكۆلينە هاتيە ئەنجامدان ل سەر ديوانا (هوزانێت من) يا (بەدرخان سندی)دا كو هەردوو جۆرێن خواستنا ئاشكرا و ڤەشارتی تێدا هاتينە دەستنيشانكرن. ئەڤ ڤەكۆلينا ل ژێر ناڤێ هونەرێ خواستنێ د هوزانێن بەدرخان سنديدا، ديوانا (هوزانێت من) وەكو نموونە، هەولەكە ژبۆ دەستنيشانكرنا هونەرێ خواستنێ د ديوانا ناڤبريدا.

كليلێن ڤە لێكۆلينێ: هوزان، روونبێژی، هونەرێ خواستنێ، خواستنا ئاشكرا، خواستنا ڤەشارتی، بەدرخان سندی.

پێشەكی

سەرەرای هندێ كو ئەدەبياتێن كلاسيكی يێن كوردی تا راددەيەكێ مەزن پشتبەستن ب سەر رەوانبێژيێ ب هونەرێن خۆ يێن جودا ژبۆ ئاڤاكرنا زمانێ هوزانا خۆ كريە، لێ ئەدەبياتێن نوی يێن كوردی ژ ڤێ يەكێ دويرنەبوويە. د ئەدەبێ نوی يێ كورديدا ب ئاوايەكێ گشتی تا رادەيەكێ مەزن پشتبەستن ل سەر رەوانبێژيێ هاتيە كرن و ب تايبەتی ژێ روونبێژيێ و ب

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

تایبەتیترژی پشتبەستن ل سەر هونەرێ خواستنێ هاتیە کرن، ژبۆ وێ یەکێ زمانەکێ هوزانکی پێ بهێتە ئاڤاکرن.

ناڤ و نیشانێ ڤەکۆلینێ:

هونەرێ خواستنێ د هوزانێن بەدرخان سندیدا، دیوانا (هوزانێت من) وەکو نموونە.

گریمانا ڤەکولینێ:

بەدرخان سندی وەکو ئێك ژ هوزانڤانێن نوی یێن ب ناڤ و دەنگێن دەڤەرا بەهدینان تا رادەکێ مەزن پشتبەستن ل سەر هونەرێ خواستنێ کریە ژبۆ ئاڤاکرنا زمانێ هوزانا خۆ. ئەڤ ڤەکۆلینە دێ یا تایبەت بیت دەستنیشانکرنا و شرۆڤەکرنا هونەرێ خواستنێ د دیوانا (هوزانێت من) یا بەدرخان سندیدا کو ب رێکا ڤێ ڤەکۆلینێ رۆلێ ڤی هونەری د هوزانێن هوزانڤانێ ناڤبریدا دهێتە دەستنیشانکرن و شرۆڤەکرن.

ئەگەرێن هەلبژاتنێ:

ئەگەرێ سەرەکی یێ هەلبژارتنا ئەڤی بابەتی پشتبەستنا سەرەکی یا هوزانڤانی ل سەر ڤی هونەری ژبۆ ئاڤاکرنا زمانێ هوزانێ بوویە، بێ کو ب ئاوایەکێ تێروتەسەل ڤەکۆلینێن ئەکادیمی ل سەر بهێنە ئەنجامدان. هەروەسا ژبەر ناڤ و دەنگیا ئەڤی هوزانڤانی کو ئێکە ژ هوزانڤانێن نوی یێن هەرەسەرکیە یێن دەڤەرا بەهدینان.

سنۆرە ڤەکولینێ:

ژ لایێ تیۆریڤە ب تنێ هونەرێ خواستنێیە ژ روونبێژیێ، ژ لایێ پراکتیکیڤە وەکو بابەتێ ڤەکۆلینێ ب تنێ دیوانا (هوزانێت من) یا بەدرخان سندیە.

ئارمانجا ڤەکۆلینێ:

ئارمانجا سەرەکی ژ ڤێ ڤەکۆلینێ ئەوە کو ئەم بزانین رولێ هونەرێ خواستنێ د هوزانێن ویدا و هەروەسا کێژان جۆرێ خواستنێ د هوزانڤانێن ناڤبریدا پشتبەستن ل سەر کریە ژبۆ ئاڤاکرنا زمانێ هوزانا خۆ.

ئاریشە و پرسا ڤەکۆلینێ:

ئایە تا چ رادە ئەڤی هونەری رۆلێ خۆ د هوزانێن ویدا دیتیە؟ هەروەسا کێژان جۆرێ خواستنێ یێ زالە و رێژا وی یا بلندە د هوزانێن ویدا.

رێبازا ڤەکولینێ:

رێبازەکا سالۆخکاری – شرۆڤەکاریە، ل دەستپێکێ ب تێگەهێن سەرەکی یێن هونەرێ روونبێژی و ب تایبەتی خواستنێ هاتینە سالۆخدان و ئاشکراکرن و پاشان ئەڤ تێگەهە د هوزانێن بەدرخان سندیدا – دیوانا (هوزانێت من) هاتینە دەستنیشانکرن و شرۆڤەکرن.

پەیکەرێ ڤەکۆلینێ:

ئەڤ ڤەکۆلینە ژ دوو تەوەران پێکهاتیە، د تەوەرێ ئێکیدا مە بەحسێ چەمك و پێناسێن روونبێژیێ و جۆرێن روونبێژیێ و چەمك و پێناسێن خواستنێ و گرنگیا خواستنێ و ستوویێن خواستنێ و جۆرێن خواستنێ کریە،

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤايەتی وكومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

تەوەرێ دووێ ژ پراكتيكرنا هونەرێ خواستنێ د هوزانێن بەدرخان سنديدا پێكهاتيە.

تەوەرێ ئێكێ

ئێك: روونبێژی چەمك و پێناسە:

زانستێ روونبێژيێ ئێك ژ وان زانستێن گرنگە كو هەبوونا خو د بياڤێ ئەدەبيدا ديتيە ئەڤە ژ لايەكی و ژلايەكێ ديترڤە وێ دابەشبوونا بەرفرەه ئەوا روونبێژی بخوڤە دگريت، بەلێ تشتەكێ گرنگ هەيە كو دڤێت بهێتە ديارکرن، ئەوژی ئەوە كو ئەڤ زانستە (د رەوانبێژيا كەڤندا دگوتە هەرسێ بەشێن (واتاناسی، روونبێژی، جوانكاری) روونبێژی، زاناێن يونانی و ب تايبەت (ئەرستو)، رۆلەكێ مەزن د ناساندا ڤی زانستيدا ديتيە ب رێكا شرۆڤەكرنا بەشێن وێ و ژ لايێ عەرەبانڤە بۆ ئێكەم جار (ئەبو عوبەيدە كورێ موسەنا) بەحسێ ڤی زانستی يێ كری، ئەڤی زانستی بەردەوامی دا پێشكەڤتنا خۆ، بەلێ نەهاتبوو رێكخستن هەتاكو (عبدالقاهر الجورجانی) هاتی و پەرتووكا (اسرار البلاغة) دانا و ب تەمامی زانستێ روونبێژيێ ل سەر بناغەكێ موكم و هوير تێدا هاتيە دارێتن)[1].

وەكو ديار ئەڤە وێ چەندێ دگەهينيت كو ئەڤە زانستەكێ تێكهەل بوو ل دەسپێكێ هەتا زانايێ عەرەب (الجورجانی) هاتی و ل سەر سێ زانستان دابەشكريە.

روونبێژی وەكو زانستەكێ رەوانبێژيێ و ب گرنگترين زانست د رەوانبێژييدا دهێتە هژمارتن، ژبەركو ل بەرامبەر دوو زانستێن ديتر پتر د بەرهەمێن ئەدەبيدا رەنگڤەدايە.

1. روونبێژی ژ لايێ زمانيڤە:

پەيڤا روونبێژيێ ژ دوو لايانڤە دهێتە شرۆڤەكرن كو ئەوژی ژ لايێ زمان و زاراڤەيە، روونبێژی ژ لايێ زمانيڤە مەبەست پێ ((ديارکرن، روونكرن))ە[2]. ئانكو ئاشكەراكرن وشرۆڤەكرن و روونكرنا تشتێ نە ديار د ناڤ بەرهەمێ ئەدەبيدا. ژ لايەكێ ديڤە ئەڤ بابەت د گەلەك جهاندا ل قۆرئانا پيرۆزدا ديارکريە و تێدا بەحسێ (البيان) دكەت، وەكی: ((الرحمن، علم القران، علمه البيان))[3]. ئەگەر ئەم پەيڤا روونبێژيێ وەكو پەيڤا سەربەخۆ وەربگرين دێ بۆ مە دياربيت كو ((لە رووی وشەييە: (روونبێژی) وشەيەكی لێكدراوە، پێكهاتووە، لە ((روون)) كە سيفەتەكی تايبەتە بە (ئاو) دەگوترێت (ئاوێكێ روونە)، واتە: بێگەردە و چ تۆز وخول و پيسەك تێدا نينە. لە گەل (بێژی) ئەمەش پێكهاتووە لە (بێژ) رەگی چاوكی (بێژين) و (ی) دروستكەری (ناوی واتايی).. بەم شێوەيە بە سەر يەكە و (روونبێژی) واتە ئەو گۆتە وئاخاوتنەوی لە رووی واتاوە روون وئاشكرايە وبێ گرفت وئالۆزييە))[4].

واتە روونبێژی ژ پەيڤا (روون) پێكدهێت كو ئەڤژی دەلالەتە بۆ تشتەكێ يێ پاك و بێ گەرد ل گەل (بێژی) كو رەگێ چاووكێ (بێژين) نە، ئانكو هەردووكان پەيڤا روونبێژی پێكهينايە واتا گوتنەكا روون و ئاشكرايە ژ لايێ واتايێڤە.

گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

2. پێناسەیێن روونبێژیێ:

روونبێژی ژ لایێ پێناسەیڤە مەبەستا هندێیە کو (ئەو یاسا و دەستورن ئەوێن واتایەکێ دهینن ب رێکێن جودا ژئێك و دوو بۆ دیارکرنا واتایێن هزری تێنە دیارکرن)[5]. واتە روونبێژی ژ لایێ زاراڤیڤە هندێ دگەهینیت هینانا واتایەکێ ب چەند رێکێن جودا و روونبێژی ئەرکێ روونکرنا ڤان واتایان رادبیت. هەروەسا زمانڤانێ عەرەب (أبو يعقوب السكاكي) ئەڤە ئێکە ژ دابەشکەرێن زانستێ روونبێژیێ و شارەزایەکا باش د رەوانبێژییا عەرەبیدا هەبوو و دەربارەی روونبێژیێ دبێژیت: (هینانا واتایەکێ ب چەند رێکێن جودا جودا بۆ زێدەتر روونکرنا ڤێ واتایێ)[6]. رەنگڤەدانا واتایێ د بەرهەمێن ئەدەبیدا ڕوونکرن و شرۆڤەکرنا ڤێ واتایێ ب چەند رێکێن جودا جودا کارێ روونبێژییێیە، و ئەڤ پێناسە ب شێوەی روون و ئاشکرا مەبەستا سەرەکیا روونبێژیێ دیارکریە و ب چەند پەیڤەکێن کورت شیایە مەبەستا سەرەکی یا روونبێژیێ بگەهینیت.

ل گور دیتنەکا دی روونبێژی هاتیە پێناسەکرن کو: (ئەو زانستە یێ کو واتا ژێ دهێنە خواستن د وی وێنێ هاتیە دەربریندا و بۆ ئاشکراکرنا ئەو واتایا مەبەست پێ د وی وێنەیدا هاتیە دەربڕین)[7]. ئەڤەژی ل دوور وێ وێنەیە، ئەوێن بەرهەمێن ئەدەبیدا دهێت و دەمێ خواندەڤان ئاگەهـ ژ ڤی وێنەی هەبیت و هەولدەت ل واتایا ڤەشارتی بگەریت و ئەڤەژی ب رێکا روونبێژیێ دهێنە جێبەجێکرن.

دەربارەی پێناسا روونبێژیێ (عەزیز گەردی) دبێژیت: ((وان شتەکان دەگرێتەوە کە پەردەی گوزارەی لادەدات، لە پێش چاودا دادەنێت یان بیرورایەکی بە خویەوە وەردەگرێت بەوەی کە خوێنەر بکاتە رەهـ و ریشالی و مەبەستەکەت بو دیاردبێت وتێ بکات))[8]. واتە ئەوان هەمی تشتان بخۆڤە دگریت کو ب ئێك جاری پەردە ل سەر ڤان تشتان بۆ خواندەڤانی ڕادبیت و ڕەهوریشالێن هەر پەیڤەکێ، یان واتایەکێ بهێنە دیارکرن.

روونبێژی دهێتە پێناسەکرن: ((روونبێژی دەربرینا گوزاراوەیە ب شێوەیەکێ جودا جودا و روون تر))[9]. گوزارە ئەو پەیڤن ئەوێن نڤیسەر پشت بەستنێ ل سەر دکەن د بەرهەمێن ئەدەبیدا، چونکە پەیوەندی پێش دکەڤیت دەمێ روونبێژی دهێت، ئەڤێ پەیوەندیێ شرۆڤەدکەت و لێکددەت.

وەکو دیاربووی کو روونبێژی گرنگترین بەشە د زانستێ رەوانبێژییێدا، دابەش دبیتە سەرچوار رەگەزان (مەجاز، خوازە، لێکچواندن، درکە) وەکو بەری نوکە دیاربووی، ئەڤە دابەشکرن د بەشێ روونبێژییێدا ل سەر دەستێ زانایێ ب ناڤودەنگ (الجورجانی) هاتیەکرن و هەر بابەتەك ژ لایێ ویڤە هاتیە پێناسەکرن.

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

دوو: جۆرێن روونبێژیێ:

زانستێ روونبێـژیێ دابەشـی چـوار هونـەرێن سـەرەكی دبیـت كـو هـەر ئێـك ژ وان گرنگـی و تایبەتمەندیا خۆ هەیە، چ ل دەڤ هوزانڤانی، یـان ل دەڤ خوێنەرێ هوزانێ، ئەوژی ب ڤی رەنگێ ل خوارێ دهێتە دابەشكرن:

1- لێكچــواندن: ئێــك ژ رەگــەزێن كــەڤن روونبێژییێـە و رەنگـە هـەر سێ رەگەزێن دیـتر كـەڤنترە و بوویـە جهـێ گرنگیپێـدانێ ژ لایـێ هـەمی شـارەزایێن رەوانبێـژیێ، بـۆ نموونـە: د پێناســەكا لێكچــواندنێدا هاتیــە ((لێكچــواندن گوزارشتكردنە لـە هاوبەشبوونێ شتێك لـە گەل شـتێكی تـر))[10]. واتـە ئـەوە كـو دوو تشـت د هندەك لایەناندا یان بێژین د هندەك سیفەتاندا وەكـی ئێـك بـن و جـوداهیێ ژی د ناڤبـەرا وانـدا هـەبیت، چـونكی لێكچـواندن ل سـەر بنـەمایێ وەكهــەڤییا دوو تشــتان ب تــەمامی و ژهــەمی لایانڤە ناهێتە ئاڤاكرن،

2. **مەجاز:** مەجاز د هەبوونا خۆدا ب رەگەزەكێ روونبێـژیێ دهێتـە هـژمارتن و دیسان گەلـەك د بەرهـەمێن ئەدەبیـدا پرتوبەلاڤـە و دەربـارەی پێناسا مەجازێ هاتیـە (بكارهینانا پەیڤـەكێ نـە د بیاڤێ واتـا راستەڤینەدا)[11]. واتـە ئـەو بیاڤێ راســـتەڤینە نـــە د هـــەمان بیـــاڤێ گەهانـــدنا مەبەسـتێدایە، بـەلكو ب تنـێ دیاركرنـا لایـەنێ مـــەجازێ د نموونێـــدا و ئاشـــكراكرنا واتایـــا مەجازێ د مەبەستەكا دیتر دایە و ئەڤە دبیتە دوو جۆر:

1- **مەجازا زمانی:** مەبەست پـێ ئـەو پەیوەندیە (ئــەوا د ناڤبــەرا واتایــا راســتەڤینەدا و واتایــا مـەجازێ ل سـەر پـەیڤا وەكـی ئێـك نینـە، ئـەڤ مەجازە (مرسل)ە، هەروەسا پەیوەندی د ناڤبـەرا واتایا راستەڤینەدا واتایا مـەجازێ ل سـەر پـەیڤا وەكــی ئێكــە، ئەڤــەژی دبێــژنێ مــەجازا (خـوازەی)[12]. واتـە ئـەو پەیوەنـدییا د ناڤبـەرا واتـا راستەڤینەدا و واتـا مـەجازی ل سـەر پـەیڤا وەكـی ئێـك نینـە و ئەڤـە ژی بابـەتا مـەجازا (مرســـل)ە و هەروەســـا مـــەجازا خوازیـــژی پێچەوانی مەجازا (مرسل)ە.

2- **مەجازا عەقلی:** ئەو جۆرە (ئەوا پشتبەستنێ ل سەر كارێ، یـان ئـەوا د واتاییێدا هـەی، ئـەوژی چاووگ، یـان كـارا ، یـان بكـەر، یـان بـەركار، یـان سـیفەتێ وەكـی ئێكـە و ئەڤەنـە بـۆ خـودانێ پەیوەندییێــــە و ئەڤــــەژی پشــــت بەســــتنەكا راستییێیە)[13]. واتە بابەتێ سەرەكی د ڤێ جۆرێ مەجازێدا ئـەوە كـو پشتبەسـتن ل سـەر تشتەكی دهێتەكرن، ئەوژی چاووگ، یان كارا ... هتد، ئەڤ پشتبەسـتنە ژی راسـتیا دەربڕینا مەبەست پـێ هەی ددەتە دیاركرن، ئانكو جیاوازیا ڤـی جۆرێ مـەجازێ ل گـەل جـۆرێ دی ئـەوە كـو پەیڤـەكا هاریكار د مەجازا عەقلیدا هەیە.

3- **دركـە:** ئێـك ژ رەگـەزێن دیـێن روونبێـژیێ دهێتـە هـژمارتن، چـەندین پێناسـێن وەكهـەڤ د ناڤەرۆكێـدا بـۆ هاتینـەكرن، وەكـی (ئـەوە كـو تێگەهشتن ئاخڤتنێ یان دەربڕینێ ب شێوەیەكێ نە راستەوخۆ، ئانكو بێ هاتنا دەربڕینێ ب خۆ،

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

بەلكو تشتەكێ دی ل پشت ڤێ دەربرینێ هەیە)[14].

هەژی ئاماژەپێكرنێیە كو خواستن دبیتە جۆرێ چوارێ ژ جۆرێ روونبێژیێ، د خالا سیێدا ب درێژی ل سەر ڤێ چەندێ راوستین.

سێ: خواستن:

أ. چەمك و پێناسە:

خوازە ژ لایێ زمانیڤە د فەرهەنگێن زمانیدا ب (واتا خواستن دهێت، ئانكو تشتەك ژ تشتەكی بهێتە خواستن)[15]. هەروەسا ژ لایێ زاراڤەیڤە (ڤەگوهاستنا واتایێ ژ پەیڤەكێ بۆ ئێكا دی و ژبەر هەبوونا لێكچونێ د ناڤبەرا وان واتایاندا ل گەل هندێ كو تشتەك هەیە واتا یا ئێكێ رەددكەت و لاددەت و دیاردكەت كو مەبەست واتایا ئێكێ نینە كو دبێژنە نیشانە)[16].

بۆ پێناسەكرنا خواستنێ یا گرنگە ل دەستپێكێ لێنێرینەكێ ل دۆر كەڤنترین پێناسان بكەین، بۆ نموونە فەیلەسوفێ گریكی (ئەرستو) ب ڤی رەنگێ پێناسا خواستنێ دكەت، دبێژیت: (خواستن ڤەگوهاستنا ناڤەكیە و ئاماژێ ددەتە تشتەكی و دیسان ئاماژێ ددەتە تشتەكێ دیژی، ئەڤ ڤەگوهاستنە، یان ژ نفشیە بۆ جۆری، یان ژ جۆریە بۆ نفشی، یان ژ جۆریە بۆ جۆری یانژی ل دویڤ نواندنێ دروستدبیت)[17] د پێناسا ناڤبریدا ئەرستو تەكەزێ ل سەر هزرا ڤەگوهاستنێ و لیكگۆهورینێ دكەت.

دەربارەی پێناسا خواستنێ ئەدەبناسێ عەرەب (جاحظ) ل سالا (200) كوچی كەسێ ئێكێ بوو كو خواستن د پەرتووكا خۆدا ئەوا ب ناڤێ (البیان والتبین) پێناسا خواستنێ كریە، دەمێ دبێژیت: (ناڤكرنا تشتەكیە ب تشتەكێ دی، بەلێ ب مەرجەكی ئەگەر چوو جهێ وی تشتی)[18]. ژ لایەكێ دیڤە (عبدالقاهر الجورجانی) دبێژیت: ((خواستن ئەوە واتایەكێ بسەپینیت كو ژ لایێ رۆخساریڤە خواندەڤان تێناگەهیت ئەگەر ب هاریكاریا رۆهنكرنا وان واتایا نەبیت))[19]. دیسان (ابو الهلال العسكری) دبێژیت: (خواستن ڤەگوهاستنا بێژكێیە (العبارة) ژ جهێ بكارهینانا وێ د رەسەنایەتیا زمانیدا بۆ ئێكە دی بۆ مەرەمەكا دی)[20]. ئانكو د ڤێ پێناسێدا دیاردبیت خوازە ئەوە كو بێژەكێ ل جهێ وێ یێ دروست د ناڤ زمانیدا راكەی و بێژەكا دی لجهێ وی بدانین.

ژ لایەكێ دویڤە (السكاكی) دبێژیت: (خوازە ئەوە كو لایەنەكێ لێكچواندنێ بێژیت و مەرەم پێ لایەنێ دیە چوونا لێچووی د رەگەزێ لەوچوویدا بەلگە بۆ ڤێ چەندێ ب جەختكرنا مرۆڤێ بۆ لێچووی بۆ تایبەت ب لەوچووی)[21]. د ڤێ پێناسێدا جەخت ل سەر هندێ كریە كو وەك یەكە دناڤبەرا خواستنێ و لێكچواندنێدا هەیە بەلێ د خواستنێدا لێچوو یان لەوچوو دهێت و هاتنا هەرئێكی و نەهاتنا هەرئێكێ پەیوەندی ب ێین دیترڤە هەیە، ئانكو ئەگەر

لێچوو بهێت جەختكرنە بۆ واتایا لەوچووی و بەرۆڤاژی.

رەخنەگرێ فارسی (سیروس شیما) بۆچوونەكا هویرتر ددەتە پێناسا خواستنێ دەمێ دبێژیت: (بكارهینانا واژەیەكێ ل جهێ واژەیەكا دی ب مەرجەكی كو وەكهەڤی تێدا هەبیت)[22]. مەبەست ژ ڤێ پێناسێ ئەوە كو بێژەكێ ل جهێ وێ یێ دروست دناڤ زمانیدا ئەم راكەین و بێژەكا دی ل جهێ وێ بدانین.

رەخنەگرێن كورد ل بەرامبەر زاراڤێ (الاستعارة) یا عەرەبی زاراڤێ (خوازە) بكارهینایە، د بیاڤێ پێناسەكرنا خواستنێدا رەخنەگرێن كورد ب ڤی رەنگی پێناسە بۆ جۆرێ ناڤبری كریە، ژ وان (عەلائەدین سوجادی) دبێژیت: ((ناساندنی خوازە ئەوەیە كە ووشەیەك لە شتێكا بەكارهێنراوە كە ئەو شتە چوێنراوە بە گۆزەرە رەسەنی ووشەكە لەبەر پەیوەندییەكی لێكچوواندن))[23] ل ڤێرە عەلائەدین سوجادی هەر ل دویڤ بۆچوونا زانایێن عەرەب چوویە كو خوازە ل سەر بنەمایێ لێكچواندنێ دروست بوویە ب مەرجەكی كو ئێك ژ رەگەزێن سەرەكی یێن لێكچواندنێ تێدابیت. هەردیسان (عەزیز گەردی) دبێژیت: ((خوازە بریتیە لە بەكارهێنانی ووشەیەك بۆ دەربڕینی مانایەكی تر بێجگە لە مانای دروستی ووشەكە بە مەرجێ پەیوەندی نێوان مانای دروست و مانای خوازەیی ووشەكە وێچوون بێت ئەبێ نیشانەیەكیش هەبێ كە ئێمە مەبەستمان بەم ووشەیە مانا خواستراوەكەیە نەك مانا دروستەكە))[24]. واتە بكارهینانا پەیڤەكێ بو دەربڕینا واتایەكا دیتر زێدەباری واتا دروستا پەیڤێ ب مەرجەكی پەیوەندی د ناڤبەرا واتا دروست و واتا خوازەیی پەیڤەكا لێكچووی هەبیت. ژ پێناسێن دیێن خواستنێ هاتیە كو ((بە كارهێنانی گوتنە لە شوێنێكی تردا كە لە بنەرەتدا بۆی دانەنرابێت لەبەر پەیوەندی لێكچواندن لە نێوان واتا سەرەكی زمان و واتای تازەكەوە كە بۆی گوزراوەتەوە لە پال ئەو هەبوونی بەڵگەیەك كە دورمان بخاتەوە لە واتا بنچینەیێ یەوە))[25]. د ڤێ پێناسێ ژیدا وەكو دیار بكارهینانا گوتنەكێیە د جهەكێ دی تردا كو د بنەرەتدا بۆ وی جهی، یان وێ واتایی نەهاتیە ب كارهینان، ئەڤەژی ژبەر وێ پەیوەندیا د ناڤبەرا دەربڕین بكارهاتی و ئەو واتایا مەبەست ژێ كو دبنە ئەگەرێ دویرئێخستنا مە ژ واتا بنچینەیی.

ژ ڤان هەمی پێناسێن بوری ئەم دشێین بێژین كو (خواستن) ڤەگوهاستنا واتاییە ژ دەربڕینەكێ بۆ دەربڕینەكا دیتر و بكارهینانا هەر دەربڕینەكێ كو ژ لایەنێ فورمیڤە ئەڤ دەربڕینە نە تشتەكێ دیارە، بەلێ ب رێكا خواستنێ ئەڤ دەربڕینە دیاردبیت، ژبەر هندێ خواستن مەبەستا بكارهینانا دەستەواژەكێیە ل جهێ دەستەواژا نفیسەری دەربری.

ب. گرنگیا خواستنێ:

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

خواستن وەكو بەشەكێ گرنگ ژ روونبێژيێ شان ب شانێ رەگەزێن ديتر كاريگەرييا خوٚ د هوزانێدا هەيە، ل دور بابەتێ گرنگيا خواستنێ د ئەدەبياتێدا ب گشتى و د هوزانێ ب تايبەتى، ئەم دشێين بێژين كو خواستن (مفا ژ بەلاغەتا لێكچوونێ وەردگريت و ژ وێ زێدەدكەت و د گەوهەرێ وێدا رادوەستيت و ل سەر ژبيركرنا لێكچواندنێ مروڤ هزر ل وێنەكێ دى دكەت و جوانيا وێ مروٚڤى ژ لێكچواندنا ئاشكرا و ڤەشارتى ژبيرڤەدبەت)(27). واتە خواستن مفا خوٚ ژ دەربرينا لێكچونێ وەردگريت و تشتەكى ل سەر زێدەدكەت و هەر ئەڤەيە ب رێكا هزركرنا مروٚڤى د خواستنێدا ب هزرێ دبيتە ئەگەرێ دروستبوونا چەند وێنێن جوان و تازە ب پەيڤێن ژێكجودا.

هەروەسا ژ گرنگيێن ديتر يێن خواستنێ هەين، ب تايبەتى د هوٚزانێدا ئەم دشێين بێژين (هوشدارى ب خواستنێ گرنگيا وێ د دەقێن ئەدەبيدا دياردكەت، ئەگەر بەلاغەتا لێكچواندنێ ژ ئافراندنا لەوچووى هاتيە، سالوخەتێن لێچووى نيزيك دكەت، ئەڤجا كارتێكرنا خواستنێ د دەرونيدا بهێزترە و بەلاغەتا وێ ب وێ جێبەجێ دبيت كو پێكهاتا وێ دەلالەتا هندێ ددەت بوٚ ژبيركرنا لێكچواندنێ وەل خواندەڤانى دكەت كو بشێت هزر ل وێنەكێ نوى بكەت)(28). واتە گرنگيا خواستنێ وەكو ديار كارەكێ هوسا ل خواندەڤانى دكەت كو بشێت وێنێت نوى ل سەر بنەمايێن ژبيركرنا لێكچواندنێ دروستكەت و ئەڤەژى ل وى دەميە دەمێ كارتێكرنا خواستنێ د دەرونێ مروٚڤيدا دەستهەلاتا خوٚ وەردگريت.

بيروبوٚچوونێن كەسايەتيێن تايبەتمەند د ئەڤى بياڤيدا گەلەكن دەربارەى گرنگيا خواستنێ هەروەكى ل دوٚر گرنگيا خواستنێ هاتيە كو (نەبوونا خواستنێ د هوزانێدا وەكى خوارنێ يە كو يا بێ خێ بيت ئانكو خێ تێدا نەبيت)(29). واتە ل ڤێرێ پتر روونكرن سەر گرنگيا خواستنێ دياردبيت و ئەوژى ب دەربرينەكا زورا گرنگ ب هوزانێ دهێتە دانان، چونكە نەبوونا خواستنێ د هوٚزانێدا ئەو هوزان ب هوزانەكا بێ دەربڕين و بێ واتا دهێتە هژمارتن، هەروەكى خوارنا بێ خوێ كو خوارنەكا بێ تام و نەخوٚش دهێتە هژمارتن، ديسان خواستنێ (جهەكێ جوان د نڤێسينێدا يێ هەى، چونكى هێزێ ددەتە ئاخفتنێ، جوانى و روونـاهيێ ددەتێ، هەست و سوٚز تێدا دلڤلڤن)(30).

ل دوٚر گرنگييا خواستنێ هاتيە كو (خواستن كارتێكرنێ ل دەرونێ مروٚڤى دكەت، هەروەسا خوشيەكێ ل دەڤ گوهدارى پەيدادكەت، هەروەسا جوٚرەكێ كەيفێ و شاديێ بوٚ دهينيت)(31). هەرديسان (خواستن هونەرەكێ جوانە ئەدەب جوانى و خوشى و هێز و شيانێ ژێ وەردگريت، ئەگەر دروست و جوان هاتە بكارهينان)(32).

ژ ڤان هەر سێ گرنگيێن جوٚرى بوٚ مە دياردبيت خوازێ جهەكێ گرنگ د ئاخڤتنا هوزانێدا هەيە و روونـاهيەكێ ددەتە بابەتێ

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤايەتی وكومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

هوزانێ، دیسان ژ لایەکێ دیڤە مروڤ خوشی و چێژەکا باش ژ هوزانێ وەردگریت، ئەڤەژی مەبەستا مە پێ ئەو چەندەیە کو خواستن ژ لایێ کەسەکێ شارەزا د ڤی بیاڤیدا بهێتە رەنگڤەدان، چونکە چەند کەسێن تایبەتمەند د بیاڤێ رەوانبێژییێدا یان هوزانڤان یێ شارەزاتر بیت دشێت زێدەتر سەرەدەرییێ ل گەل جوانترین شێوێ دارشتنا خواستنێ، د ناڤ بەرهەمێ ئەدەبیدا بکەت.

ب کورتی دشێین دەربارەی گرنگیا خواستنێ بێژین کو خواستنێ جهەکێ بلند د هۆزانێدا هەیە و بابەتی ب شێوەیەکی پری رامان رێکدئێخیت و خواندنەڤان مفایەکێ زۆر ژێ وەردگریت و رەخنەگرژی بۆ لێکدانا پەیڤا مفای ژێ وەردگریت.

ج. ستوینێن خواستنێ:

هەلبەت بۆ دانانا پێگەهەکێ بلند و بهێز وەکو خواستنێ پێدڤیە ستوینێن موکوم بۆ دیارکرنا ڤی هونەری د ناڤ پەیڤێن هوزانێدا بهێنە دیارکرن، ئەو ستوینەژی پێکهاتینە ژ:

1- ژێ خواستی: مەبەست ژ ڤی ستوینی ئەوە کو جهێ لەوچووی دگریت، واتە بەرامبەر لەوچوویە د هونەرێ لێکچواندنێدا[33].

2- بۆ خواستی: ئەڤ ستوینەژی د خواستنێدا جهێ لێچوو دگریت، ئانکو بەرامبەر لێچوویە د لێکچواندنێ دا[34].

3- خواستن: د ئەڤی ستوینیدا خواستن ((بەرامبەر لێکچۆنە لە لێکچواندن، ئەمە یان نابێ بە هیچ چەشنێ ناوی ببرێ بەلام ناونەبردنەکەی لە بنەرەتایەتی ناخات))[35]. ئەڤەژی دبیتە بەرامبەر رۆیێ لێکچوی د لێکچواندنێدا.

4- نیشانە: ب واتا پەیڤەکا دیارکریە کو د شیاندایە وێ چەندێ دیاردکەت کو بیتە بنەمایێ هەلگرتنا واتا دروستا وێ پەیڤێ یا بۆ پەیڤا خواستی دهێتە دیارکرن[36].

د شیاندایە ڤان هەر چوار ستوینان د خشتەیەکێ تایبەتدا رووهنبکەین:

ژێ خواستی	بۆ خواستی	خواستن	نیشانە
شێر (گیانەوەر)	زەلامەکێ مێرخاس	شێر	مێرخاسی

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

د. جۆرێن خواستنێ:

زانایێن رەوانبێژیێ د دەستپێكێدا هونەرێ خواستنێ ل سەر گەلەك جۆران دابەشكربوو، هەروەسا ل گەل جۆرێن روونبێژیێ تێكهەل كربوون، د ناڤ ڤان هەمی دابەشكرناندا دابەشكرنا ((الجورجانی)) دەستپێكبوو، ئەوژی ل سەر دوو جورا (ب مفا) و (بێ مفا) دابەشكریە. یا (ب مفا) ئەوە كو: د ڤەگوهاستنا وێدا مفا تێدا دبیت، و یا (بێ مفا) ئەوە كو د ڤەگوهاستنا وێدا مفا تێدا نەبیت.

ژ لایەكێ دیڤە ((الجورجانی)) دابەشكرنەكا دی بۆ خواستنێ كر، (خواستنا ناڤی) و (خواستنا كاری). هەروەسا پشتی هنگێ ئاماژە ب هندێ كر كو ب (خواستنا ڤەشارتی) و (خواستنا ئاشكرا) هاتنە ناڤكرن، ئەڤ دابەشكرنە بوونە بنەما بۆ زانایێن رەوانبێژیێ یێن د دیڤدا وەكی (رازی و سكاكی و قەزوین)ی. كورتیا شلۆڤەكرنێ بۆ گەلەك پشكان دابەشكرینە، بەلێ یێن ژ هەمیان گرنگتر (خواستیا ڤەشارتی) و (خواستنا ئاشكرا)[37].

أ- **خواستنا ڤەشارتی:** ئەڤە ئەو جۆرێ خواستنێیە كو لەوچوو دهێتە لادان و دانانا هێمایەكی پێشڤە[38]. ئانكو لێچوو دهێتە گوتن و لەوچوو بهێتە لادان و تشتەكی ژ پێدڤیاتیا وێ ئاماژە پێ هاتیەدان[39].

ب- **خواستنا ئاشكرا:** پەیڤەكە د رامانا خۆیا دروستدا نەهاتیە بكارهینان، بەلكو د رامانا خواستنێدا بۆ پەیوەندیا د ناڤبەرا هەردوو رامانادا دگەل بەلگەیەك ژ رامانا دروست و د ڤی جوریدا لێچوو دهێتە لادان و لەوچوو دمینیت[40].

د ڤەكۆلینێن جیاوازدا و ل دەڤ رەخنەگر و ڤەكۆلەرێن ژێكجودا، دابەشكرنێن جۆراوجۆر بۆ بابەتێ خواستنێ هاتیەكرن. بۆ نموونە د هندەك لێكۆلینێن نویدا نویخازێن زانستێ رەوانبێژیێ ب ڤی شێوێ لخارێدا دابەشكرنا خواستنێ ددەنە دیاركرن:

1- **خواستنا بەرجەستەكری:** مەبەست ژ ڤی بەشێ خواستنێ ئەوە كو هندەك سیفەت و تایبەتمەندی كو تایبەتن ب مرۆڤیڤە بدەنە پال تشتەكێ دی، ئەوە تشتە چێدبیت نەیێ زیندی بیت و چێدبیت یێ زیندی بیت.

2- **خواستنا مەعنەووی:** ئەڤ بەشێ خواستنێ ب وی رەنگی دروست دبیت، دەمێ ئەم دبینین تایبەتمەندی و خاسیەتێن تشتەكێ بەرجەستەكری ب دینە پال ب تشتەكێ نە بەرجەستەكری، ئانكو تشتەكێ هوسا كو ئەم نەشێن دەستبكەینێ بۆ نموونە ((هەوا)).

3- **خواستنا ژیاندنەوە:** مەبەست ژ ڤی جۆری ئەوە كو هندەك خاسیەت و تایبەتمەندییێن گیاندار بدەتە پال بێ گیانا، ئەڤە دبیتە ئەگەر كو هەردوو پەیڤ ل گەل ئێك نەگونجن، چونكی تایبەتمەندییێن گیاندار و بێ گیانا ژێكجودانە.

4- **خواستنا گواستنەوەی هەلپێكراو:** مەبەست ژ ڤی بەشی ئەوە كو دوو پەیڤێن هەست پێكری بینیت و ل دور بوارێن ژێكجودادا و پال بدەینە

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤايەتى وكومەلناسى)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

ئێكـــودوو، د ئەنجامـــدا دى خواســـتن بـــۆ مـــە پەيدابيت[41].

ژ بلـــى ئـــەڤان جـــۆرێن ل ســـەرى هاتينـــە ديـــاركرن، گەلـــەك جـــۆرێن ديـترێـن خواســـتنێ د بەرهـــەمێن ئەدەبيـــدا هاتينـــە بكارهينـــان، ژ وان ((خواســـتنا ديڤـــەلانكى – اســـتعاره تبعيـــة، رێككـــەڤتى – وفاقيـــة، رِكـــدارى – عناديـــة، دەستهەلاتدارى – تحكمية، دير – غريبة، نێزيك – قريبـــة، ديفچـــوون – تحقيـــق، هـــزرى – تخيلية))[42].

تەوەرێ دووێ: پراكتيكرنا هونەرێ خواستنێ د هوزانێن (بەدرخان سندى)دا

وەكى مە بەرى نوكە ئاماژەپێداى كو خواستن ل دويڤ دياربوون و نەدياربوونێ (بۆ خواستى و ژێ خواستى) دبيتـه دوو جـۆر خواسـتنا ڤەشارتى و خواستنا ئاشكرا.

1. خواســتن يــا ڤەشــارتى: ئەڤـە ئـەو جـۆرێ خواستنێيە كو ژێ خواستى دهێتـە لادان و ئێـك ژ ساخلەتێن وێ ئەم پالدەينە بەر خوازراوى كو دبيتـە ئەگـەر واتـا يـا هـەردووكان ل گـەل ئێـك نـەگونجيت. وەكـى د ڤـان نمـوونێن (بـەدرخان سندى) دا خواسـتنا ڤەشـارتى بـۆ مـە دياردبيـت:

ژ	نموونێن هوزانێ	لاپەر	خواستن	ژێ خواستى	بۆخواستى	بەلگە	جۆر
1	زاهـــر وباتن ئيك كەسە د شرعەتا عشقا زەلال ئەو و كوردينى ئێك كەسن چ كەمال بن چ زەوال	16	عشقا زەلال	نينە (ئاڤ)	زەلال	چونكە عشقا زەلال نينە، بەلكو زەلالى ژ سيفەتێن ئاڤێ يە.	بەرجەستەكرى
2	بوچى زەمان كورە دبت بـــوچى جە دين دبت	241	زەمان كورە دبت جە دين دبت	نينە (مرۆڤ) (مرۆڤ)	زەمان جە	چونكە كورەيى كارەكێ خودايى يە ونە ژ ڤيانا مرۆڤى يە ب سەرێ مرۆڤى دهێت نەكو زەمانى. چونكەديناتى كارەكێ خودايى يە ب سەرێ مرۆڤى دهێت، نەكو جە دين دبيت.	بەرجەستەكرى
3	بلبلى بێ كەس مشەختە و كاڤلە رەزێ گولان ئاگرەك بـــەربى هناڤا وتالانا جەرگ و دلان	36	تالانا جەرگ و دلان و ئاگرەك بـــەربى هناڤا	نينە (سەروەت و سامان)	جەرگ و دل هناڤ	چونكە جەرگ و دل و هناڤ ناهێتە تالان كرن، بەلكو سەروەت و مال دهێنە تالان كرن.	گواستنەوەى هەلپێكراو

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

ژ	نموونێن هوزانێ	لاپەر	خواستن	ژێ خواستی	بۆخواستی	بەلگە	جۆر
4	دەمــــــێ بیر تێنە بیرا من سیلاڤ... باران... مژ باردکن	214	سیلاڤ... باران... مژ باردکن	نینە (مروڤ)	سیلاڤ، باران، مژ	چونکە بارکرن سیفەتەکە زێدەتر پەیوەندی ب مرۆڤان ڤە هەیە، نەکو سیلاڤ و باران و مژ.	بەرجەستەکری
5	رونــــــــــــدك لێ رشتن ب بــەیبوینان... ب نێرگزان ب خوینا بوهارەکا ڤەکوشتی	291	بوهارەکا ڤەکوشتی	نینە (گیانەوەر)	بوهار	چونکە ڤەکوشتن کارەکە بسەرێ گیانەوەرا دهێت، نەکو بسەرێ بوهارێ دهێت کو وەرزەکە ژ وەرزێن سالێ.	ژیاندنەوە
ژ	نموونێن هوزانێ	لاپەر	خواستن	ژێ خواستی	بۆخواستی	بەلگە	جۆر
6	**دا بهلینم ژ کوردا ئالا سەر چیایێن پر ژ خوین** **دا هاوارکم ژ دلێ سوتی هەر بژیت سەربەست وژین**	22	دلێ سوتی	نینە (دار)	دل	چونکە دل ناهێتە سووتن، بەلکو دار دهێتە سووتن.	بەرجەستەکری
7	دەمێ بیر تێنە بیرا من کەیف... کەنی... بشکور هشـــــــــــــك دبن	215	کەیف و کەنی و بشکور هشك دبن	نینە (کانی)	کەیف و کەنی و بشکور	چونکە هشك بوون کارەکە ب سەرێ جهێن ئاڤ تێدا هەی وەکو کانی دهێت، نەکو کەیف وکەنی و بشکور.	مەعنەووی
8	مللەتێ کورد پر وەفایە صوفیێن دەستێن تەنە روح ژ ئێشان پر سەمایە عاشق و مەستێن تەنە	14	روح ژ ئێشان پر سەمایە	نینە (مروڤ)	روح	چونکە سەما کارێ مرۆڤانە نەك کارێ روحێیە.	بەرجەستەکری
9	ئاڤا ئاراســـــــــێ د پرست ئیرو کانێ گەمیڤان کانێ خورتێ خورتە مێران کا مێڤانێ نەخشیڤان	15	ئاڤا ئاراسێ د پرست	نینە (مروڤ)	ئاڤا ئاراسێ	پرسین کارێ مرۆڤانە.	بەرجەستەکری
10	کو کەمالاتە گەهشتە گەش ستێرا موشتەری تالعێ کوردان گەشایە مانێ تو ئەو پەروەری	16	تالعێ کوردان گەشایە	نینە (شەمالك، چرا)	تالعێ کوردان	چونکە گەشی ژ سەخلەتێن شەمالکێ یان چرایە.	بەرجەستەکری
11	کانێ کەو بۆچی ناخوینن کانێ وارێ گـول گولی لێ د چەرینن گورك و رویڤی بۆشە لێ مار و کولی	21	لێ د چەرینن گورك و رویڤی	نینە (پەز)	گورگ و رویڤی	چونکە چەرین کارێ پەزیە.	بەرجەستەکری
12	کانێ رویبارێ پر بزاڤ کانێ پێلێن هیڤی یێ کانێ بێرێ کا شڤان گەش بکن کوردینـــی یێ	21	گەش بکن کوردینـــی یێ	نینە (چرا)	کوردینی	چونکە گەشبوون کارێ چرایە.	بەرجەستەکری
13	تیتی یا زێرا ل سەر ئەنی دلێ من گرت و هنجـــــنی	59	دلێ من گرت و هنجنی	نینە (مرۆڤ)	دل	چونکە هنجنین کارێ مرۆڤانە، بۆ دەخل و دانی بکاردئینن.	بەرجەستەکری
14	موخابن چەند نێزیك دبن قۆناغ وێڤە درەڤن	76	قۆناغ وێڤە درەڤن	نینە (قۆناغ)	مرۆڤ، گیانەوەر	چونکە رەڤین کارێ مرۆڤ و گیانەوەرانە.	مەعنەووی
15	سورە خوینێ گەل ڤێ بەفرێ تێکــەلە	82	لەو دل کەلە	نینە	دل	چونکە کەلاندن ژ	بەرجەستەکری

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

	سور و سپی بی جە وەلات لەو دل کەلە			(ئاڤ)		سەخلەتێ، ئاڤییە و دل ناهێتە کەلاندن.	
16	بەختێ مەدا ل بوراڤێ سیاردبت هینگێ دا حیکمەتا وی دیـــاربت	86	بەختێ مەدا ل بوراڤێ سیاردبت	نینە (سوار)	بەختێ مە	چونکە سورابوون کارێ سوارچاکایە.	مەعنەووی
17	تو ددلدا هـــەرا شینی تو د جەرگی دا د مینی تو روندکـــــا دبارینی	95	تو ددلدا هـــەرا شینی	نینە (گیا)	تۆ	چونکە شینبوون ژ سەخلەتێن گیایە.	بەرجەستەکری
18	رەڤدەیا کەوان وی ژارکر تالانا دلێ مە راکـــــــــر	97	رەڤدەیا کەوان وی ژارکر تالانا دلێ مە راکـــــــر	نینە (مرۆڤ) نینە (مرۆڤ)	رڤەدەیا کەوان بۆ دلی	چونکە ژارکرن کارێ مرۆڤانە. چونکە تالاتا مرۆڤا دهێتە راکرن و دل ناهێنە تالانکرن.	بەرجەستەکری

ژ	نموونێن هوزانێ	لاپەر	خواستن	ژێ خواستی	بۆخواستی	بەلگە	جۆر
19	نێ کورەبوم نەوروز ژ هیڤی یا چیروکێن بزدیای ژ نیڤی یـــا	104	چیروکێن بزدیای	نینە (مرۆڤ)	چیرۆك	چونکە بزدیان ژ ساخلەتێن مرۆڤانە.	بەرجەستەکری
20	رویبارێن دنێ نەوروز پر خەمن کەلەکێن خەمان رێز و گەلەکـن	105	نەوروز پر خەمن کەلەکێن خەمان رێز و گەلەکـن	نینە (مرۆڤ) نینە (بەرە)	نەوروز خەما	چونکە خەون ژ ساخلەتێن مرۆڤانە. چونکو خەم خرڤەبووینە سەرئێك وەکی کێلەکا بەرا.	بەرجەستەکری
21	شاعر هەڤن بنالن دل بریندارن پر کەلەمن پر چەڤن	115	شاعر پر کەلەمن پر چەڤن	نینە (داروبار)	شاعر	چونکە چەڤبوون ژ سەخلەتێن ستریانە.	بەرجەستەکری
22	چەوا ستێر سەفەرا دکن ل وەلاتێن ڤێ دنێ	124	ستێر سەفەرا دکن	نینە (مرۆڤ)	ستێر	چونکە سەفەرکرن کارێ مرۆڤانە.	بەرجەستەکری
23	هەڤیرکە ژ ئاخین و هلما ئاگرێ دلێ مە هل مـــــا	148	هەڤیرکە ژ ئاخین و هلما ئاگرێ دلێ مە هل مـــا	نینە (ئار) نینە (خەم)	ئاخین و هلما بۆ دلی	چونکە ئاخین و هلم ناهێنە هەڤیرکرن بەلکو ئار دهێتە هەڤیرکرن. چونکە خەما دلێ وی یا بەردەوامە.	گواستنەوەی هەلپێکراو
24	گەنمێ مە فیرکە و ناگەهت ئاڤا مە سارە و ناکـــــەلت	150	گەنمێ مە فیرکە	نینە (فوتابی)	گەنم	چونکە فێرکرن کارێ فوتابیە.	گواستنەوەی هەلپێکراو
25	ئەردێ پسیارا چیچکێ کر تە چ دڤێتن گوتی ئەز هاتم تە هوی بکم	161	ئەردێ پسیارا چیچکێ کر	نینە (مرۆڤ)	ئەرد	چونکە پسیارکرن کارێ مرۆڤانە.	بەرجەستەکری

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

26	چیا پیربون ژ چیروکا ئەڤینی یێ	163	چیا، پیربون،	نینە (مرۆڤ)	چیا	چونکە پیربوون ژ ساخلەتێن مرۆڤانە و چیا پیرنابن.	بەرجەستەکری
27	کەلێن چیایا کراسێن سپی پێن بەفرین کرن بەرخو..	163	کەلێن چیایا کراسێن سپی کرن بەرخو..	نینە (بیك)	کەلێن چیایا	چونکە کراسێن سپی جل و بەرگێن بیکانە.	بەرجەستەکری
28	چاپخانێ دەستێن خۆ ل چاپەڤانی ئالاندن	164	چاپخانێ دەستێن خۆ ئالاندن	نینە (مرۆڤ)	چاپخانێ	چونکە مرۆڤی دەستێن هەین نەك چاپخانێ.	بەرجەستەکری
29	تاڤێ نەشیا خۆ لبەر بگرت ئینا گوتن ئاڤابی یە یارێ سویندە ب کەڤر و چیا و کا بارانێ چەند باری یە	179	تاڤێ نەشیا خۆ لبەر بگرت	نینە (مرۆڤ)	تاڤێ	چونکە خولبەرگرتن کارێ مرۆڤێ ب هەدارە.	بەرجەستەکری
30	بالندێن سەر سیڤاندێن مالا مە شەرمەزارن نەشیان بێنە بەهیا تە	184	بالندێن سەر سیڤاندێن مالا مە شەرمەزارن	نینە (مرۆڤ)	بالندە	چونکە مرۆڤ شەرمزاردبن نە بالندە.	بەرجەستەکری
ذ	نموونێن هوزانێ	لاپەر	خواستن	ژێ خواستی	بۆخواستی	بەلگە	جۆر
31	بلا قۆسکێن د دەستێ بچویکادا چیروکا دیرۆکا دنێ بێژن	186	بلا قۆسك چیروکا دیرۆکا دنێ بێژن	نینە (چیرۆکبێژ)	قۆسك	چونکە چیرۆك گوتن کارێ چیرۆکبێژیە نە قوسکێیە.	بەرجەستەکری
32	ئاسمانێ بێ رەنگ ژ خوەرا و عەردێ ژاندار ئاخینکا دکێشت	216	ئاخینکا دکێشت	نینە (مرۆڤ)	ئاسمان	چونکە ئاسمان ئاخینکا ناکێشیت بەلکو مرۆڤ ئاخینکا د کێشیت.	بەرجەستەکری
33	گەر تاریيا شەڤان دو چاڤ پێڤە بان	235	تاریيا شەڤان دو چاڤ پێڤە بان	نینە (مرۆڤ)	شەڤ	چونکە مرۆڤان چاڤێن هەین نەك شەڤێ	بەرجەستەکری
34	گەر گرانیا رۆژان چەنگ پێڤە هاتبان	235	گرانیا رۆژان چەنگ پێڤە هاتبان	نینە (بالندە)	رۆژان	چونکە بالندان چەنگێن هەین نەك رۆژان.	ژیاندنەوە
35	روبارە هارە شێلی و شەرکەر و سویارە	267	روبارە و سویارە	نینە (مرۆڤەکێ ئازا)	روبارە	چونکە هاربوون و سویاربوون ژ ساخلەتێن مرۆڤێن ئازایە.	بەرجەستەکری
36	دلۆ بیرا ئەز ڤەکـــــــێشام دوير برم ئەز گەلەك ئێشام	315	بیرا ئەز ڤەکێشام	نینە (مرۆڤ)	دل	چونکە هزر و بیر کارێ مرۆڤانە.	بەرجەستەکری
37	روبار دێ سەمایێ کت	324	روبار دێ سەمایێ کت	نینە (مرۆڤ)	روبار،	چونکە سەما کارێ مرۆڤانە نەك کارێ روبار.	بەرجەستەکری
38	دەشت و ئاسمان و چیا پێکڤە دێ داوەتا خو کن	324	دەشت و ئاسمان و چیا، دێ داوەتا خو کن.	نینە (مرۆڤ)	دەشت و ئاسمان و چیا	چونکە دەست و ئاسمان وچیایە نەشێن بکارێ داوەتێ رابن بتنێ مرۆڤ نەین.	بەرجەستەکری

گوڤارا زانكویا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

39	ستراناك تێته بیرا من دلەیزت لناڤ هزرا من	337	ستراناك، دلەیزت لناڤ هزرا من	نینه (سەماكەر)	ستران	چونكه لەیزین كارێ سەماكەرایه نەك هزرێ.	بەرجەستەكری
40	بیرێت بەرێ بەرچاڤێت من دقەرسن	340	بیرێت بەرێ، دقەرسن	نینه (بەفر)	بیرێت بەرێ	چونكه هزر و بیر نا قەرسن.	مەعنەووی
41	بەرێ مەزن بەرێ كو د ابته پەیكەر هاوار كر...	359	بەرێ مەزن، هاوار كر	نینه (مرۆڤ)	بەر	چونكه هاواركرن كارێ مرۆڤانه نەك بەرانه.	بەرجەستەكری
42	برینا من ژ خەو رابوو برینا من ڤەشارتی بوو برینا من راپێچایبوو	372	برینا من ژ خەو رابوو.برینا من ڤەشارتی بوو برینا من راپێچایبوو	نینه (مرۆڤ)	خەو رابوون ڤەشارتی راپێچایبوو	چونكه نڤستن و ڤەشارتن و راپێچان كارێ مرۆڤانه.	بەرجەستەكری
ژ	نموونێن هوزانێ	لاپەر	خواستن	ژێ خواستی	بۆخواستی	بەلگە	جۆر
43	برینا من ئیشەڤ هشیاره	374	برینا من .. هشیاره	نینه (مرۆڤ)	برین	چونكه هشیاری ژ ساخلەتێن مرۆڤانه.	بەرجەستەكری
44	برینا من ئیشەڤ چاڤە شەڤێن شەرمەزار تێنە بەرچاڤێ برینا من	375	برینا من ئیشەڤ چاڤە شەڤێن شەرمەزار	نینه (مرۆڤ) مرۆڤێ سەرشور	برین شەڤ	چونكه مرۆڤی چاڤێن هەین نە برینێ. چونكو شەرمزاری ژ ساخلەتێن مرۆڤینه.	بەرجەستەكری
45	و برینا من ژ خەو رابوو ئەو دەنگ و ئەو دیمەن و ئەو ژان و ئەو بێهن	376	برینا من ژ خەو رابوو	نینه (مرۆڤ)	برین	چونكه خەو ژ خەسلەتێن مرۆڤێن تەمبەلە.	بەرجەستەكری
46	تایێ رستكێ ما بتنێ.. ستراناك بخو دگوت	378	تایێ رستكێ، ستراناك بخو دگوت	نینه (سترانبێژ)	رستكێ	چونكه سترانگوتن كارێ سترانبێژیه نە كارێ رستكێیه.	بەرجەستەكری
47	دەنگێ برویسیا ژ ئاسمانێت پر ئاگر ڤێ ئێڤارێ هاوار دكرن.. دگوتن	348	دەنگێ برویسیا، هاوار دكرن.. دگوتن	نینه (مرۆڤ)	برویسی	چونكه هەواركرن و گوتن ژ كارێن مرۆڤانه.	بەرجەستەكری
48	ئەرێ رووبار تو بێژه من تو ل كویڤه وێنەیێن خەلكی ڤەدشێری..	393	رووبار، تو بێژه من	نینه (مرۆڤ)	رووبار	چونكه گوتن كارێ مرۆڤانه نە رووباری.	بەرجەستەكری
49	ماسی بكەیف خوشی دبێژن: ئەو زێرەڤانیا وان زاروا دكین	394	ماسی بكەیف خوشی دبێژن، زێرەڤانیا وان زاروا دكین	نینه (مرۆڤ)	ماسی	چونكه گوتن كەیفخوشی و زێرەڤانی ژ ساخلەتێن مرۆڤانه.	بەرجەستەكری

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

50	ژان دكەفتە رهێن دارا عەرد يێ ئێشيت	215	عەرد يێ ئێشيت	نينە (مرۆڤ)	عەرد	چونكە ئێشان بۆ هەستێن زيندەوەرانە نەك عەردی	بەرجەستەكری
51	هوزان ب وەريسێ حێجەت و پاتەكرنێ تێتە سێداردان	325	هوزان ب وەريسێ، تێتە سێداردان	نينە (مرۆڤ)	هوزان	چونكە مرۆڤ دهێنە سێدارەدان نەك هوزان.	بەرجەستەكری

3. خواستنا ئاشكرا: ئەڤە ئەو جۆرێ خواستنێيە كو ئەم تێدا بۆ خواستی لاددەين و ئێك ژ ساخلەتێن وی پالدەينە بەر ژێ خواستی كو دبيتە ئەگەرێ واتا هەردووكان ل گەل ئێك نەگونجيت و د ئەنجامدا رستەيەكا خواستنێ دروست دبيت. وەكی د ڤان نموونێن (بەدرخان سندی)دا خواستنا ئاشكرا دياردبيت

ژ	نموونێن هوزانێ	لاپەر	خواستن	ژێ خواستی	بۆخواستی	بەلگە	جۆر
1	كەوێ شەمزينا يێ سەودا وگێژ لبەر تە شيامە سەماكر	46، 47	كەوێ سەودا وگێژ سەماكر	كەو	نينە (مروڤ)	چونكە سەما ژ كارێن مرۆڤانە نەكو كارێ كەوانە.	بەرجەستەكری
2	بگرنژينم بەچكە شێران ئەو هەلال و ئەو رحان پزو زاروكێن شەهيدان ئەو كوليلكێن چ نەزان	23	كوليلكێن چ نەزان	بەچكە شێر	نينە (زاروك)	چونكە چ نەزانين ژ سيفەتێن زارۆكانە نەكو كوليلكان.	بەرجەستەكری
3	بلبل و كوتر و كەوان راكرن خەلك ژ خەوان سحارە خەوتن نەمان بلبلا هۆ گۆتە وان	283	بلبل و كوتر و كەوان راكرن خەلك ژ خەوان	بلبل كوتر كەو	نينە (مرۆڤێن) شورەشگێر)	چونكە گوتن كارێ مرۆڤانە بو كەسێ بەرامبەر نەكو كارێ بلبل و كوتر و كەوايە.	بەرجەستەكری
4	وێنەيێن ئاشقان رويبارو تو چەوا ڤەدگری ؟ وێنەيێن ئاشقێن ئشقا خو بئاڤاتە پاك دكن ... رويبارو ... ! بێژە من	393، 394		رويبار	نينە (مرۆڤ)	چونكە (ئاخفتن ، گۆتن ، كارێ مرۆڤانە نەكو كارێ رويبارێ نە.	بەرجەستەكری
5	سپێدێ يەكێ دار يێ داران هاتە ناڤ داران بڤر لسەر ملی بو رزوك كەتە لەشێ داران	165		دار	نينە (مرۆڤ)	چونكە لەرزين ژ سيفەتێن مرۆڤانە دەمێ دترسن نەكو دارا.	بەرجەستەكری
6	بێـــــــژنە شاليل و تفيركان ومرنە هێلينێن بەرێ ومرنـــە سەر گولب و چەڤێن خۆ بخوينن ڤێ بەرپەرێ	23	شاليل وتفيرك، بخوينن ڤێ بەرپەرێ	شاليل و تفيرك	نينە (مروڤێ رەوشەنبير)	چونكە خواندنا بەرپەرێ كارێ مرۆڤانە، نەكو شاليل و تفيركان.	بەرجەستەكری
7	كـــــــــوترينو دادن ژ دادێ بو خودێ دادێ نەكن ئەهرەمەن ئەڤرۆكە پويچ بی سەد تليلی بو ڤەدەن	23	كوترينو، سەد تليلی بو ڤەدان	كوتر	نينە(مرۆڤێ دەهواتی)	چونكە تليلی كارێ مرۆڤانە د ئاهەنگ و	بەرجەستەكری

گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

						شەهیانان‌دا نەکو کوترا.	
8	نالینا کەوی تێتن بریندارە وێ دکێتن	61	نالین	کەو	نینە (مروڤێ کورد)	چونکو نالین کارێ مروڤانە نەك کەوان.	بەرجەستەکری
9	کەو بدلەکی سوتی پەیف پەیف هەر سپێدە هەمی رێزێن تە هەمی پەیڤێن تە پێکڤە دخوینن	78	کەو هەمی پەیڤێن تە دخوینن	کەو	نینە (مروڤێ کورد پەروەر)	چونکە خواندن کارێ مروڤانە.	بەرجەستەکری
10	چڕا دل تو وەسا ئەڤرۆ ژ کاکل ڕا یێ ئارهایی؟ گوتن یارۆ کەو زاڤایـــــــە رابو سەفەر کێشا	175	کەو رابو سەفەر کێشا	کەو	نینە (مروڤ)	چونکە سەفەر ژ کارێن مروڤانە.	بەرجەستەکری
ژ	نموونێن هوزانێ	لاڤەر	خواستن	ژێ خواستی	بۆخواستی	بەلگە	جۆر
11	ێ کەڤوکەك ژ دویر ژ هنداڤا خواند.. ستراند.. گوت	220	کەڤوکەك، خواند.. ستراند.. گوت	کەڤوك/ کوترا مێ	نینە (مروڤ)	چونکە خواند و ستران و گوتن ژ کارێن مروڤانە.	بەرجەستەکری
12	کوتروك هاتو ژ دویرڤە کەنیا خوشیا بدەڤیڤە	243	کوتروك، کەنی و خۆشی بدەڤیڤە	کوتروك	نینە (مروڤ)	چونکە کەیف و خۆشی ژ خاسلەتێ، مروڤانە.	بەرجەستەکری
13	شالویلێن ڤێ دنێ ل ڤێ سوبێ رابون.. خواندن پسیار کرن	295	شالویلێن ڤێ دنێ، پسیار کرن	شالویلێن/ بلیل	نینە (مروڤ)	چونکە پسیارکرن کارێ مروڤانە.	بەرجەستەکری
14	داوەتا ماسیا بو مانێ	352	داوەتا ماسیا بو مانێ	ماسیا	نینە (مروڤ)	چونکە داوەت کارێن مروڤانە.	بەرجەستەکری
15	خەباتا ماسیا بو مانێ	352	خەباتا ماسیا بو مانێ	ماسیا	نینە (مروڤ)	چونکە خەباتکرن کارێن مروڤانە.	بەرجەستەکری
16	خەزالێن گوندێ پەریخانێ.. ئێخسیرن ژ وەلاتێ دلستانێ دبنە وەلاتێ خیزستانێ	،387 388	خەزالێن گوندێ پەریخانێ.. ئێخسیرن	خەزال	نینە (مروڤ)	چونکە ئیخسیربوون بۆ مرۆڤان دهێتە بکارئینان.	بەرجەستەکری
17	نێرگزێن مەلویل و هێشتا ساخ مێڤانێن سەفەرەکا درێژن	388	نێرگزێن مەلویل مێڤانێن سەفەرەکا درێژن	نێرگز	نینە (مروڤ، کچ)	چونکە مەلویلبوون ژ ساخلەتێن مرۆڤانە.	بەرجەستەکری

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

پشتی شلۆڤەكرنا نموونێن دیوانا (هوزانێت من) یا هوزانڤان (بەدرخان سندی)دا و دیاركرنا هەردوو جۆرێن خواستنێ (ئاشكەرا و ڤەشارتی) د شیاندایە رێژەیا هەردوو جۆرێن ناڤبری د سەرجەمێ دیوانێدا د ڤی خشتێ خوارێدا:

ژ	جۆرێ خواستنێ	هژمارێن نموونەیان	رێژەیا سەدی
1	خواستنا ڤەشارتی	51	%75
2	خواستنا ئاشكەرا	17	%25

ئەنجام

پشتی ئەڤ ڤەكۆلینە ب دوماهیك هاتی، ئەم گەهشتینە ڤان ئەنجامێن ل خوارێ:

1. ل دویڤ ئامارێن هاتینە ئەنجامدان د ڤێ ڤەكۆلینێدا (بەدرخان سندی) پێر پشتبەستن ل سەر خواستنا ڤەشارتی كریە ب بەراوردكرن ب خواستنا ئاشكرا.

2. بەدرخان سندی مفایەكێ زۆر ژ بابەت وكاودانێن د ژیانا خۆدا دیتیە، ل گەل هزرا خۆ روونبێژی ژێ دروستكریە كو گەلەك بابەتێن (نیشتمانی ، سیاسی ، زانین ، خەبات ، بەرخودان ، جڤاكی ... هتد) ب رێكا ڤی هونەری د هوزانێن خۆدا بكارهێناینە.

3. د نموونێن خواستنا ڤەشارتیدا، هوزانڤان ب شارەزایی شاییە لەوچوویی لادەت و هێمایەكێ ل جهێ وی بكاربینیت و تشتەكێ ژ پێدڤیاتیا خواستنێ ئاماژێ پێ بدەت. واتە تشتەك ژ ساخلەتێ خواستی لادایە و پالدیە خوازراوی كو بوویە ئەگەرێ هندێ واتایا هەردوكان ل گەل ئێك نەگونجیت.

4. لدویف وان نموونێن د ڤەكولینێدا هاتین، خواستنا ئاشكرا ب هەردوو رێكین خۆ خواستن ژ گیانەورا و خواستن ژ سروشتی، ئەو پەیف بكارهینانە یێن ب رامانا خۆ یا دروستدا نەهاتین و د دروستكرنا خواستنێدا بۆ پەیوەندیا د ناڤبەرا هەردوو رامانادا بەلگەیەك ژ رامانا دروست ئاماژە پێ دایە. ب ڤێ چەندێ هوزانڤان شیایە ب شارەزاهی ئەڤی جۆرێ خواستنێ دروستبكەت.

5. د وان نموونەیێن خواستنا ڤەشارتیدا، كو ژ سەرجەمێ (51) نموونان (4) نموونە سەر ب جۆرێ خواستنا مەعنەوینە و (3) نموونە سەر ب جۆرێ خواستنا گواستنەوەی هەلپێكراوە و (2) نموونە سەر ب جۆرێ خواستنا ژیاندنەوەیە و ئەو نموونەیێن دیتر كو هژمارا وان (42)ە سەر ب جۆرێ خواستنا بەرجەستەكرینە.

6. ئەو هەمی نموونەیێن ژبۆ خواستنا ئاشكرا هاتینە دەستنیشانكرن، كو سەرجەمێ وان (17) نموونەنە هەمی سەر ب جۆرێ خواستنا بەرجەستەكرینە.

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤايەتي وكومەلناسي)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

پەراوێز

(1) شوقي ضيف، البلاغة (تطور وتارخ)، الطبعة التاسعة، دار المعارف، القاهرة، 1995، ص160.

(2) مەسعود ياسين سەلام، رۆلێ هونەرێن روونبێژيێ د چێكرنا وێنێ هوزانێ دا، ناما ماستەر، زانكۆيا دهوك، كولێژا ئاداييێ، دهوك، 2011، ل18.

(3) القرآن الكريم، سورة الرحمن، الآية (1، 2، 3، 4).

(4) ئيدريسى عەبدوللا مستەفا، لايەنە رەوانبێژيەكان لە شيعرى كلاسيكى كورديدا بە نموونەى حەمدى و حاجى قادرى كۆيى، چاپا ئێكێ، چاپخانا حەجى هاشم، هەولێر، 2011، ل312.

(5) السيد احمد الهاشمي، جواهر البلاغة، الطبعة الثانية عشر، مطبعة مؤسسة المختار، القاهرة، 2007، ص223.

(6) أبو يعقوب السكاكى، مفتاح العلوم، المطبعة الادبيه، القاهره، 1317هـ، ص11.

(7) رؤوف عثمان، الجوانب البلاغية عند الشيخ معروف النودهي، الطبعة الاولى، مطبوعات وزارة الثقافة لحكومة اقليم كوردستان، السليمانية، 2001، ص131.

(8) عەزيز گەردى، رەوانبێژى لە ئەدەبى كورديدا، بەرگى يەكەم، روونبێژى، چاپخانا جاحظ، بەغدا، 1972، ل18.

(9) عبدالسلام سالار عبدالرحمن، هونەرى رەوانبێژى لە شعرى (نالى)دا، نامەى ماستەر، زانكويى سلێمانى، كوليژى زمان، سلێمانى، 1996، ل39.

(10) ئيدريس عەبدوللا مستەفا، لايەنە رەوانبێژييەكان لە شيعرى كلاسيكى كورديدا بە نموونەى حەمدى وحاجى قادرى كۆيى، ل117.

(11) يوسف ابو العدوس، مدخل الى البلاغة العربية، دار الميسرة، عمان، 2007، ص170.

(12) هەمان ژێدەر، ص170.

(13) هەمان ژێدەر، ص170.

(14) عبدالعزيز عتيق، علم البيان، الطبعة الاولى، دار الافاق العربية، القاهرة، 2006، ص139.

(15) سيماداد، فرهنگ اصطلحات ادبى، چاپ اول، انتشارات مرواريد، تهران، 1383هـ. ش، ص28.

(16) السيد احمد الهاشمى، جواهر البلاغه، ص264.

(17) ارسطوطاليس، فن الشعر، ت: عبدالرحمن بدوي، دار الثقافة، لبنان، 1953، ص58.

(18) الجاحظ، البيان والتبين، تح: عبدالسلام محمد هارون، الطبعة الخامسة، نشر مكتبة الخانجي، القاهرة، 1981، ص153.

(19) محمد حسين علي صغير، اصول البيان العربي في ضوء القرآن الكريم، ط1، دار المؤرخ العربي، لبنان، 1999، ص93.

(20) عبدالعزيز عتيق، علم البيان، ص119.

(21) احمد مطلوب، البلاغة العربية، الطبعة الاولى، مؤسسة دار الكتب والنشر، بغداد، 1980، ص214.

(22) سيروس شميسا، بيان ومعانى(ويرايش دوم)، چاپ سوم، چاپخانا تابش، تهران، 2008، ص55.

(23) عەلائەدين سوجادى، خۆشخوانى، چاپخانا مەعارف، بغداد، 1978، ل64.

(24) عەزيز گەردى، رەوانبێژى لە ئەدەبى كورديدا، ل69.

(25) نوزت احمد عوسمان، روونبێژى لە شيعرى كلاسيكى كورديدا بەنموونە مەلاى جزيرى و نالى، نامەى ماستەر، زانكوى سەلاحەدين، كوليژى ئاداب، 1991، ل98.

(26) محمد ربيع، علوم البلاغة العربية، الطبعة الاولى، دار الفكر، عمان، الاردن، 2007 ص69.

(27) هەمان ژێدەر، ص72.

(28) سيروس شميسا، بيان (ويرايش سوم)، چاپ سوم، چاپخانا (تابش)، تهران، 2008، ص153.

(29) السيد احمد الهاشمى، جواهر البلاغه، ص305.

(30) شوقي حنيف، البلاغة التطور والتاريخ، الطبعة العاشرة، دار المعارف، القاهرة، 1965، ص194.

(31) محمد ربيع، علوم البلاغة العربية، ص75- 76.

(32) جمال بوتشاشه، نماذج من الاستعارة في القرآن الكريم وترجماتها باللغة الانجليزية، رسالة ماجستير، كلية الآداب واللغات – قسم الترجمة، جامعة الجزائر، الجزائر، 2004، ص42.

(33) عبدالله الفراهاري الواعظ، احسن الصياغة في حيلة البلاغة، الطبعة الاولى، مطبعة السلمان الاعظمي، بغداد، ص16.

(34) عەزيز گەردى، رەوانبێژى لە ئەدەبى كورديدا، ل73.

(35) فضل حسن عباس، البلاغة فنونها وافنانها، دار الفرقان، عمان - الاردن، 1987، ص161.

(36) احمد مطلوب، البلاغة العربية، ص217،216.

(37) علي الجازمي و مصطفى امين، البلاغة الواضحة، الطبعة الخامسة عشر، دار المعارف، مصر، 1961، ص76 – 77.

(38) محمد ربيع، علوم البلاغة العربية، ص67.

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

(39) هەمان ژێدەر، ص65.

(40) نوزت احمد عوسمان، روونبێژی لە شیعری كلاسیكی كوردیدا ب نموونە مەلای جزیری و نالی، ل102.

(41) مرضیة رنجبر، كتاب جامع كارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، ضاث اول، نشر دانش ثرور، تهران، 1383 ه. ش، ص198.

(42) بەدرخان سندی، هوزانێت مـن، چاپا ئێكێ، ژ وەشانێن پەرتوكخانا جزیری، دهوك، 2009.

ژێدەر

1. القرآن الكريم، سورة الرحمن.
2. أبو يعقوب السكاكی، مفتاح العلوم، المطبعة الادبیه، القاهره، 1317هـ.
3. احمد مطلوب، البلاغة العربیة، الطبعة الاولی، مؤسسة دار الكتب والنشر، بغداد، 1980.
4. ارسطوطالیس، فن الشعر، ت: عبدالرحمن بدوي، دار الثقافة، لبنان، 1953.
5. ئیدریسی عەبدوللا مستەفا، لایەنە رەوانبێژیەكان لە شیعری كلاسیكی كوردیدا بە نموونەی حەمدی و حاجی قادری كۆیی، چاپا ئێكێ، چاپخانا حەجی هاشم، هەولێر، 2011.
6. بەدرخان سندی، هوزانێت مـن، چاپا ئێكێ، ژ وەشانێن پەرتوكخانا جزیری، دهوك، 2009.
7. الجاحظ، البیان والتبین، تح: عبدالسلام محمد هارون، الطبعة الخامسة، نشر مكتبة الخانجي، القاهرة، 1981.
8. جمال بوتشاشە، نماذج من الاستعارة في القرآن الكريم وترجماتها باللغة الانجلیزیة، رسالة ماجستیر، كلیة الآداب واللغات – قسم الترجمة، جامعة الجزائر، الجزائر، 2004.
9. رؤوف عثمان، الجوانب البلاغیة عند الشیخ معروف النودهي، الطبعة الاولی، مطبوعات وزارة الثقافة لحكومة اقلیم كوردستان، السلیمانیة، 2001.
10. السید احمد الهاشمي، جواهر البلاغة، الطبعة الثانیة عشر، مطبعة مؤسسة المختار، القاهرة، 2007.
11. سیروس شمیسا، بیان (ویرایش سوم)، چاپ سوم، چاپخانا (تابش)، تهران، 2008.
12. سیروس شمیسا، بیان ومعانی(ویرایش دوم)، چاپ سوم، چاپخانا تابش، تهران، 2008.
13. سیماداد، فرهنگ اصطلحات ادبی، چاپ اول، انتشارات مروارید، تهران، 1383ه. ش.
14. شوقي حنیف، البلاغة التطور والتاریخ، الطبعة العاشرة، دار المعارف، القاهرة، 1965.
15. شوقي ضیف، البلاغة (تطور وتارخ)، الطبعة التاسعة، دار المعارف، القاهرة، 1995.
16. عبدالسلام سالار عبدالرحمن، هونەری رەوانبێژی لە شعری (نالی)دا، نامەی ماستەر، زانكویی سلێمانی، كولیژی زمان، سلێمانێ، 1996.
17. عبدالعزیز عتیق، علم البیان، الطبعة الاولی، دار الافاق العربیة، القاهرة، 2006.
18. عبدالله الفراهاري الواعظ، احسن الصیاغة في حیلة البلاغة، الطبعة الاولی، مطبعة السلمان الاعظمي، بغداد.
19. عەزیز گەردی، رەوانبێژی لە ئەدەبی كوردیدا، بەرگی یەكەم، روونبێژی، چاپخانا جاحظ، بەغدا، 1972.
20. عەلائەدین سوجادی، خۆشخوانی، چاپخانا مەعارف، بغداد، 1978.
21. علي الجازمي و مصطفی امین، البلاغة الواضحة، الطبعة الخامسة عشر، دار المعارف، مصر، 1961.
22. فضل حسن عباس، البلاغة فنونها وافنانها، دار الفرقان، عمان - الاردن، 1987.
23. مەسعود یاسین سەلام، رۆلێ هونەرێن روونبێژیێ د چێكرنا وێنێ هوزانێ دا، ناما ماستەر، زانكۆیا دهوك، كولێژا ئادابێ، دهوك، 2011.
24. محمد حسین علي صغیر، اصول البیان العربي في ضوء القرآن الكريم، ط1، دار المؤرخ العربي، لبنان، 1999.
25. محمد ربیع، علوم البلاغة العربیة، الطبعة الاولی، دار الفكر، عمان، الاردن، 2007.
26. مرضیة رنجبر، كتاب جامع كارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، ضاث اول، نشر دانش ثرور، تهران، 1383 ه. ش.
27. نوزت احمد عوسمان، روونبێژی لە شیعری كلاسیكی كوردیدا بە نموونە مەلای جزیری و نالی، نامەی ماستەر، زانكوی سەلاحەدین، كولیژی ئاداب، 1991.
28. یوسف ابو العدوس، مدخل الی البلاغة العربیة، دار المیسرة، عمان، 2007.

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤايەتی وكومەلناسی)، بپ 127-147، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.7

الخلاصة

الاستعارة كفن بياني محور اساسي لهذا البحث والاستعارة من حيث اللغة اخذ الشيء منى شيء اخر، بينما من حيث المصطلح تحويل المعنى من كلمة الى اخرى بوجود التشبيه في بنيته المخفية واهمية الاستعارة في تقريب صفات المشبه ليكون تأثيرها اقوى على النفس وتأدية التعبير البلاغي وخلق صورة جديدة.

الاستعارة هي واحدة من الفنون البيانية الرئيسة والتي تقع ضمن اطار الفنون البلاغيةز ويستخدم هذا الفن بشكل كبير من اجل بناء اللغة الشعريةز حيث تعتمد المدارس الشعرية بمختلف انواعها على الاستعارة بغية بناء لغتها الشعريةز وينتمي الشاعر (بدرخان سندي) كأي شاعر كردي الي المدرسة الشعرية الحديثة، ولديه صدى كبير في الاوساط الادبية خاصة في محافظة دهوك، فهو من الشعراء الذين اعتمدوا بفنون البلاغة لنظم شعارهم وبالأخص فن الاستعارة. وهذه الدراسة مخصصة لتحديد وتحليل فن الاستعارة في أشعاره، وذالك لبيان ما مدى استخدامه لهذا الفن البياني بمختلف انواعه في أشعاره. وقد قامت الدراسة على ديونه الموسوم (هوزانيَت من) لبدرخان سندي. ومن خلال الدراسة تم تحديد الاستعارة الظاهرة والاستعارة المخفية بأنواعها في أشعاره. وهذه الدراسة الموسومة ب (فن الاستعارة في أشعار بدرخان سندي ديوان (هوزانيت من) كنوذج، محاولة لتحديد فن الاستعارة في ديوان الشاعر.

The art of metaphore in the poems of baderkhan sindi's divan (hozanet min) as a model

DILDAR IBRAHIM AHMED, HALEEMA KHORSHEED ABDULLAH and ARAM YOUSIF IBRAHIM
College of Languages, University Of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

The metaphor is the main focus of this research and metaphor in terms of language taking something from me something else, while in terms of the conversion of meaning from one word to another in the presence of analogy in its hidden structure and the importance of metaphor in the approximation qualities of the subject to be stronger impact on the self and the performance of rhetorical expression and create a new image.

The metaphor is one of the main rhetoric arts which fall within the framework of rhetorical arts. This art is used extensively for the construction of the poetic language, where poetry schools of various kinds rely on metaphors in order to build their literary language. The poet Badrakhan Sindi belongs to any modern poetical school, a great echo in the literary circles, especially in the province of Dohuk, is a poet who adopted the arts of rhetoric to the systems of their logo, especially the art of metaphor. This study is devoted to the identification and analysis of the art of metaphor in his poetry, and this is to show how the use of this graphic art of various kinds in his poetry. The study was based on its identified debt (hozanit min) of Badrakhan Sindi. Through the study was identified metaphors and hidden metaphor in various types of poetry. This study is described as "the art of borrowing in the poems of Badrakhan Sindi Diwan, (Hozanit Min) as a model, an attempt to determine the art of borrowing in his poet's.